

JAHON AHOLISINING TABIIY VA MEXANIK KO'PAYISHI VA URBANIZATSIYA JARAYONI SHUNINGDEK SHAHARLAR RIVOJLANISHI

Omonullayev Og'abek Hamidullayevich

*Qarshi davlat universiteti, Geografiya va
agronomiya fakulteti 2-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Mazkur tezisdagi bugungi kunda jahon aholisining tabiiy va mexanik ko'payishi, urbanizatsiya jarayonlari, urbanizatsiya jarayonlari shuningdek dunyodagi shaharlarning rivojlanish bosqichlarining muammo va yechimlarini tadbiq etishdan iborat*

Kalit so'zlar: *Urbanizatsiya, migratsiya, terminologiyaga, aglomeratsiya, immigratsiya, demografik.*

Аннотация: *В данной диссертации применены современный естественный и механический прирост населения мира, процессы урбанизации, процессы урбанизации, а также проблемы и решения этапов развития городов мира.*

Ключевые слова: *Урбанизация, миграция, терминология, агломерация, иммиграция, демография*

Annotation: *In this thesis, today's natural and mechanical increase of the world population, urbanization processes, urbanization processes, as well as the problems and solutions of the development stages of cities in the world, are applied.*

Keywords: *Urbanization, migration, terminology, agglomeration, immigration, demographics*

Dunyo aholisi bugungi kunda jahon aholisining soni keskin oshishi va aholining oziq-ovqat, ish bini taminlanish hozirda global muommoga aylanib bormoqda. Hozirgi kunda jahon aholisining oshib ketishi bir qancha mamlakatlarni tang ahvolga solib qo'yimoqda. Har bir mamlakat o'z aholisining ijtimoiy hayot tarzini yaxshilashga harakat qiladi, afsuski ko'pkina mamlakatlarni bunga imkoniyatlari bo'lmaydi, tabiiy resursi va tabiiy sharoiti yo'qligi sababli jiddiy tasir ko'rsatadi, bunga misol Afrika mamlakatlarini olishimiz mumkin.

Dunyo aholisining bir necha ming yillar mobaynida dunyo

aholisining soni barqaror bo'lmagan, o'tgan asrlarda o'limning soni yuqori bo'lganligi va aholi o'sish darajasi kam bo'lganligini o'zining asoli sabablariga egadir. Dast avval bu moddiy va sanitariya-gigiyenik shart-sharoitlarning juda yomon ahvolda ekanligi qolaversa vaqti vaqti bini takrorlanib turuvchi o'lat va vabo kasalliklari yuz minglab odamlarni qirilib ketishi bini bog'langandir.

Bunday ofatlar dast avval 200-400, keyinchalik 1200-1300, 1600-1650 yillar ichida qayd 1300-1400 yillar davomida qora o'lat epidemiyasi ta'sirida yer yuzidagi aholining qariyb $\frac{1}{4}$ qismi qirilib ketdi. Etilgan o'sha davrlarda dunyo aholisi umuman o'smadi. Aholining mexanik harakati - yana tez-tez ko'chib sifatida tanilgan, bir

tushuncha. Bu boshqa bir mamlakatda, geografik sohada yoki mintaqada o'z harakat ifodalangan bo'lib, jismoniy shaxslarning yoki ijtimoiy guruhlarning yashash joyi o'zgarishi bor bo'lgan bir jarayon. keng ma'noda, odamlar har qanday harakati sifatida qaraladi. tor, u yashash yoki uzoq vaqt yoki abadiy uchun joy o'zgarishi bo'lgan ba'zi joylarda chegaralari kesishgan anglatadi.

Tashqi va ichki migratsiya; Ichki migratsiya -iqtisodiy geografik yoki ma'muriy sohalarda o'rtasida bir davlat ichidagi odamlar harakat, (shahardan shaharga, qishloqdan shaharga, shahardan shaharga, qishloqdan qishloqqa harakat) geografiyasi namuna.Tashqi migratsiya mamlakat chegaralari kesishgan anglatadi. Bu immigratsiya va ko'chishi o'z ichiga oladi. Urbanizatsiya (frans. urbanisation, ing. urbanization, lot. urbanus — shaharga mansub, urbs — shahar) — jamiyat hayotida shaharlar rolining ortib borishi; ishlab chiqaruvchi kuchlarning joylashuvi, aholining ijtimoiy, demografik tarkibi, turmush tarzi va madaniyatidagi o'zgarishlar bilan bog'liq Dastlabki shaharlar mil. av. 3—1ming yilliklarda Misrda, Mesopotamiya, Suriya, Hindiston, Kichik Osiyo, Xitoy, Hindixitoy, shuningdek, Yevropa va Afrikaning O'rta dengiz sohillarida vujudga kelgan.XX asrning oxiri va XXI asr boshlarida dunyoda shahar turmush tarzining qishloq joylariga tarqalishi, ya'in U. jarayoni kuzatilmogda. Bu esa shahar aholisi salmog'ining ortib borishiga olib kelmokda.1950-yil dunyo aholisining 28, 9% shaharlarda yashagan. 1960-yil bu ko'rsatkich 33, 9% ni, 1970-yil 37,4%, 1980-yil 41,1%, 1990-yil 45,8% va 2000-yil 51,2% ni tashkil etdi. Shahar aholisining salmog'i rivojlangan mamlakatlarda ancha yuqori (2000-yilda AQSH, Buyuk Britaniya, Yaponiya, Shvetsiyada 75% va Germaniyada 94%, Rossiyada 73% bo'lgan) 21-asrga kelib bu ko'rsatkich 200 dan oshdi. Dunyoda aholisi 10 mln.dan ortiq yirik shaharlar [Mexiko (25 mln.), Tokio (20 mln.), Seul (13 mln.), Pekin (11 mln.), Parij, Qohira, BuenosAyres va London (10 mln.)] mavjud.Shahar nisbatan katta va doimiy aholi punktidir. Ko'p shaharlarga mahalliy qonunchilik alohida ma'muriy, qonuniy yoki tarixiy mavqe' beradi.Shahar — aholisi, asosan, sanoat, savdo, shuningdek, xizmat ko'rsatish, boshqaruv, fan va madaniyat sohalarida band bo'lgan yirik aholi manzilgohi. BMTda qabul qilingan terminologiyaga muvofiq, 8 mln. va undan ortiq aholisi bo'lgan Shaharlar — megashahar deb yuritiladi. Bunday Shaharlar Yer yuzida 1950-yilda 2 ta, 1995-yilda 22 ta, hozirgi kunda 25 dan ortiq Bir yoki ikki Shahar atrofida Shahar va shaharchalarning zich joylashishi Shaharlar aglomeratsiyasi deyiladi. Eng yirik Shahar aglomeratsiyalari: Tokio, Nyu-York, Mumbai, Shanxay, Mexiko, San-Paulo va boshqalar Dastlabki Shaharlar mil. av. 5—3 ming yilliklarda Sharqda — Mesopotamiya, Markaziy Osiyo regionida hamda Hindiston, Xitoy va boshqalar mamlakatlarda vujudga kelgan. Bu yerlarda mavjud quldorlik davlatlarining poytaxt Shaharlari eng taraqqiy qilgan davrda har birida taxminan 100 minglarcha aholi yashagan. 13-asrda mo'g'ul istilochilarining bosqinchiligi natijasida O'rta Osiyo, Zakavkazye va boshqalar joylardagi ko'p Shaharlar vayron etildi. Temuriylar davrida esa Movarounnahr va Xurosonda bir qancha Shaharlar, xususan, Samarqand, Buxoro va Hirot ravnaq topdi. Yevropa mamlakatlarida Shaharlar Sharq mamlakatlariga

nisbatan kechroq paydo bo'ldi. Shaharlarda sanoat ishlab chiqarish markazlashib, Shahar aholisi jadal o'sa boshladi, rivojlangan mamlakatlarda Shahar aholisi salmog'i butun mamlakat aholisining 70—80% ni tashkil etdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1 O'zME. Birinchi jild. Toshkent 2000-yil

Valentey D. I., Kvasha aholi L., Osnovi demografii, M., 1989; Strani Sentralnoy Azii v sovremennom mire, T., 1994; Migratsiya naseleniya O'zbekistana, T., 1986; Ekonomika O'zbekistana i stran SNG, T.

2 <http://geografiya.uz/jahon-iqt-ijt-geografiyasi/1016-urbanizatsiya-jarayoni-va-shaharlarning-rivojlanishi.html>

List of used literature;

1 Self. The first volume. Tashkent 2000 Valentey D. I., Kvasha population L., Basic demography, M., 1989; Strani Sentralnoy Azii v sovremennom mire, T., 1994; Migration naselenia Uzbekistana, T., 1986; Economics of Uzbekistan i stran SNG,

2 <http://geografiya.uz/jahon-iqt-ijt-geografiyasi/1016-urbanizatsiya-jarayoni-va-shaharlarning-rivojlanishi.html>